

Katowice, 06.12.2020 r.

Ks. prof. dr hab. Ireneusz Celary
Uniwersytet Śląski
Wydział Teologiczny w Katowicach

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr lic. Jacka Biłko pt. *Rola sprawiedliwości w życiu społecznym w świetle nauczania papieża Jana Pawła II*, przygotowanej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, w ramach seminarium z katolickiej nauki społecznej, pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Tadeusza Borutki, Kraków 2020, s.185 (wydruk komputerowy).

Wśród polskich pastoralistów wzrasta zainteresowanie problematyką planowania duszpasterskiego. Ciągłe jest aktualne pytanie, które sobie stawiają, mianowicie na jakim fundamencie oprzeć to planowanie. Jednym z takich fundamentów jest sprawiedliwość. „Być sprawiedliwym”, znaczy oddać innym to, co się im należy. W tym przejawia się pełne poszanowanie godności osoby ludzkiej oraz budowanie i owocne funkcjonowanie wszelkich struktur społecznych oraz międzynarodowych (s. 8).

Jan Paweł II to pojęcie poszerza, wskazując, że człowiek sprawiedliwy, to człowiek „słusznej miary”, który w imię sprawiedliwości potrafi rezygnować z własnych racji i usilnego forsowania własnego punktu widzenia. Potrafi postępować według wymogów prawa moralnego, którymi są nade wszystko godność osoby ludzkiej i miłość. Sprawiedliwość jest drogą godną człowieka (s. 10).

Autor recenzowanej pracy, ten punkt widzenia uzasadnia kompetentnie, analizując nauczanie papieża Jana Pawła II. Ten zaś mówiąc o sprawiedliwości, miał na uwadze nade wszystko sprawiedliwość między poszczególnymi osobami, która obejmuje zarówno

materialną sferę działalności człowieka, jak i jego życie duchowe. Zwłaszcza ten wymiar sprawiedliwości jest przedmiotem pogłębionej analizy Autora. On uważa, że prawa ludzkie, zwłaszcza prawo do pracy, prawo do jej efektów i do uczciwej rekompensaty za wszelki ludzki wysiłek, to wyraz szacunku i respektowanie godności człowieka. W takim klimacie kształtuje się społeczeństwo sprawiedliwe. Jeśli takim nie jest naraża swoją przyszłość.

W mojej recenzji dokonam merytorycznej i metodologicznej oceny dysertacji.

I. PROBLEMATYKA I STRUKTURA PRACY

1. Temat rozprawy

Doktorant postanowił przeanalizować problem sprawiedliwości w życiu społecznym w świetle nauczania papieża Jana Pawła II. Uzasadniając wybór tematu, miał pełną świadomość, że realizacja zasady sprawiedliwości nie jest łatwa, a w warunkach współczesnego świata jest to idea niemal utopijna (s. 9). Ale istnieje realna możliwość zastosowania jej w praktyce. To „zależy od przemiany ludzkich serc i sumień” (s. 10). Dokonuje się to na zasadzie organicznego procesu, który musi jednak uwzględnić pełną prawdę o człowieku, zatem, że jest on stworzony na obraz Boży i odkupiony przez wcielonego Syna Bożego – Jezusa Chrystusa.

2. Struktura pracy

W ocenie merytorycznej strony pracy bardzo ważną rolę odgrywa odpowiednia do treści konstrukcja, plan pracy. Tekst recenzowanej rozprawy poprzedza Abstrakt i słowa kluczowe (s. 2-3) oraz spis treści (s. 4). Autor sporządził wykaz skrótów (s. 5-6), stosowanych w tekście i w przypisach (s. 4-6). We wstępie (s. 7-11) dobrze wprowadził w tematykę pracy. Dokonał też właściwie doboru i charakterystyki wykorzystanych źródeł. Pierwszą ich grupę stanowią normatywne dokumenty Kościoła powszechnego, zatem dokumenty Soboru Watykańskiego II, dokumenty papieskie i dokumenty Stolicy Apostolskiej. Druga grupa źródeł to dość obfita, merytorycznie poprawna, literatura pomocnicza (s. 172-185). Autor korzystał też ze źródeł internetowych.

Autor wskazał także metody zastosowane w naukowych badaniach. Są to: metoda historyczno-porównawcza i metoda analizy treści. Ta druga jest stosowana w katolickiej nauce społecznej i zawiera trzy elementy, mianowicie zasady refleksji, kryteria ocen oraz podstawowe wytyczne do działania. Jest to tzw. sylogizm praktyczny. W jego przesłance

większej mieszczą się założenia wyprowadzone z Pisma Świętego i nauczania Kościoła, także z nauk teologicznych. Przesłanka mniejsza sięga do wyników nauk pozateologicznych, odczytywanych jednak w świetle wiary jako znaki czasów. Wniosek wyprowadzony z obu przesłanek jest podstawą do sformułowania praktycznych wytycznych dla działania Kościoła aktualnego, jak i w przyszłości (s. 11).

Recenzowana rozprawa została podzielona na pięć rozdziałów. Pierwszy rozdział (s. 12-46), zatytułowany *Współczesny kontekst nauczania papieskiego*, został poświęcony przejawom niesprawiedliwości we współczesnym świecie, do których Autor zalicza: nieposzanowanie godności człowieka, nieprzestrzeganie praw osoby ludzkiej oraz naruszanie praw społeczności ludzkiej.

W rozdziale drugim, pt. *Biblijne źródła papieskiego nauczania o sprawiedliwości*, (s. 47-75) został zarysowany biblijny kontekst nauczania Jana Pawła II na temat sprawiedliwości. Autor przybliżył sprawiedliwość starotestamentalną, by następnie ukazać jej ewangeliczny kształt i jej znaczenie w nauczaniu św. Pawła.

W trzecim rozdziale (s. 76-111): *Podstawowe wymiary sprawiedliwości*, przedstawiono sprawiedliwość w ujęciu Jana Pawła II. Autor omawia jej podmiotowy charakter, a następnie przedmiotowy wymiar oraz aspekty relacyjne.

W rozdziale czwartym: *Obowiązki wynikające ze sprawiedliwości* (s. 113-133), zostały ukazane zobowiązania, które wynikają ze sprawiedliwości względem Boga oraz obowiązki wynikające z poczucia sprawiedliwości wobec bliźnich. W piątym rozdziale, zatytułowanym *Priorytet miłości przed sprawiedliwością* (s. 134-160), wskazano na miłosierdzie jako źródło sprawiedliwości oraz na korelacje między miłością, miłosierdziem oraz sprawiedliwością.

Zakończenie rozprawy (s. 161-165) zawiera syntetyczne podsumowanie przeanalizowanych zagadnień, związanych ze sprawiedliwością, podejmowanych w nauczaniu papieża Jana Pawła II.

II. NAUKOWA WARTOŚĆ PRACY

1. Aspekt formalny

Temat pracy jest zwięzły, jasny i jednoznaczny. Autor dobrze sporządził spis treści. Klarownie określił problem badawczy oraz jasno przedstawił cel pracy. Jest nim ukazanie bogatego nauczania papieża Jana Pawła II na temat sprawiedliwości. To zagadnienie należy

do grupy najważniejszych kwestii poruszanych przez papieża w całym jego społecznym nauczaniu. Ojciec Święty ukazywał jej wartość, analizując istotę sprawiedliwości w świetle Objawienia Bożego. Papież dostrzegał wymiar społeczny sprawiedliwości. Uważał, że jest ona normą, niejako duszą porządku społecznego, bez której nie ma mowy o bezpieczeństwie i pokoju (s. 10).

Kompozycja pracy jest przejrzysta. Jest ona napisana starannie. Język rozprawy jest jasny i komunikatywny. Doktorant posługuje się umiejętnie stylem naukowym, który cechuje m.in. logiczność wyводу, fachowość terminologii, precyzyjność określeń i swoboda prezentacji treści.

Doktorant zgromadził, w wyniku kwerendy bibliotecznej, właściwą i wystarczającą literaturę. Wykorzystał zasadniczo opracowania w j. polskim, nieliczne w j. francuskim i włoskim. Układ poszczególnych rozdziałów i paragrafów jest przejrzysty i logiczny. Zachowana jest także ich proporcjonalność.

Nie można mieć większych zastrzeżeń do stylu, chociaż Autor nadużywa dużych liter, zwłaszcza w tytułach rozdziałów i paragrafów, np.: Nieprzestrzeganie Praw Osoby Ludzkiej (s. 13). Dobra jest technika sporządzania przypisów. Autor dobrze stosuje odsyłacze.

W pracy zdarzają się, wprawdzie nieliczne, tzw. „literówki”. np.: s. 8: przypis 6, Jan Paweł II, Bez sprawiedliwości nie ma „miłość” powinno być „miłości”; na s. 28, w przypisie 67 „wprowadza do umysłów” wyraz „ wprowadza” powinien być zapisany wielką literą, ponieważ rozpoczyna on nowe zdanie. Przypis 80, s. 30: powinno być „podróży” zamiast „podroży”. Na str. 74 pojawia się błąd dotyczący pisowni rozłącznej. Autor zapisał „niema”, powinno być „nie ma”. To są drobne usterki, które można z łatwością usunąć, przygotowując pracę do druku.

2. Aspekt merytoryczny

Strona merytoryczna przedstawionej do recenzji pracy nie budzi większych zastrzeżeń, bowiem temat pracy został właściwie sformułowany. Temat jednoznacznie określa problem, konstatuje główną tezę dysertacji i wskazuje na cel pracy. Temat mieści się w teologiczno-pastoralnej specjalizacji.

Wstęp zawiera wszystkie wymagane informacje, dotyczące meritum pracy. Doktorant wyjaśnia w nim motywację do przebadania problemu. A jest on interdyscyplinarny. Dotyka on teologii pastoralnej, eklezjologii, teologii mediów czy socjologii.

Autor dobrze zaprezentował dorobek badawczy, dotyczący rozumienia sprawiedliwości. Jest stosunkowo dużo publikacji na ten temat, ale brak jest poszerzonego opracowania zagadnienia z punktu widzenia nauczania papieża Jana Pawła II. Ten aspekt wskazuje na aktualność i zasadność zajęcia się tym tematem.

Cel, który wyznaczył sobie Doktorant został osiągnięty. Recenzowana dysertacja dostarcza wielu niezwykle potrzebnych dziś inspiracji pastoralnych dotyczących problematyki sprawiedliwości. Otwiera ona także nową perspektywę badań nad tą ważną pastoralnie problematyką. Jednym z największych osiągnięć prezentowanej rozprawy jest ukazanie sprawiedliwości w relacji do miłości i miłosierdzia.

III. KWESTIE DYSKUSYJNE

Doceniając walory merytoryczne i formalne recenzowanej dysertacji, recenzent zgłasza następujące kwestie dyskusyjne.

1. kwestia: Spodziewałem się, że Doktorant, w kontekście problematyki sprawiedliwości, oprócz negatywnych zjawisk, które tchną pesymizmem, zauważy także pozytywne zjawiska w naszej teraźniejszości. Wyeksponował je bardzo klarownie Jan Paweł II w adhortacji *Pastores dabo vobis* (nr 6, 1992): „Dostrzegamy w społeczeństwie bardziej rozpowszechnione i silniejsze pragnienie sprawiedliwości i pokoju, coraz żywszą troskę człowieka o dzieło stworzenia i o poszanowanie przyrody, usilne poszukiwanie prawdy i dążenie do ochrony godności ludzkiej, wzrastające zaangażowanie w wielu częściach świata na rzecz konkretnej, międzynarodowej solidarności i nowego porządku na ziemi — w wolności i sprawiedliwości....). – Dlaczego Autor upodobał tylko negatywy?

Wniosek końcowy

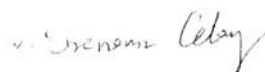
Niezależnie od zgłoszonych uwag, analiza recenzowanej rozprawy doktorskiej pozwala na stwierdzenie, iż stanowi ona interesujące studium badawcze. Jest to praca wartościowa pod względem naukowym i wnosi w przedmiotowym temacie wkład w rozwój wiedzy w dyscyplinie uprawianej przez Autora.

To z kolei upoważnia mnie do stwierdzenia, że spełnia ona wszystkie stawiane pracom naukowym wymogi (zob. Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki: DZ.U. z 2003r.Nr 65,poz.595; z 2005 r. Nr 164, poz.1365 oraz Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w

przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora: Dz.U. z 2016r.,poz.1586).

Zaprezentowana rozprawa świadczy o teologicznej dojrzałości i dobrym warsztacie naukowym Autora. W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie P. Jacka Biłko do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. prof. dr hab. Ireneusz Celary

A handwritten signature in black ink, reading "Ireneusz Celary". The signature is written in a cursive style and is positioned to the right of the printed name above it.